

רשמי הביקור בפולין

בעיני יהודים רבים פולין היא מקום קשה ומושג טעון. רבים מאוד מיוצאיה נוטרים לה טינה עמוקה על רצח היהודים במחנות ההשמדה ועל האנטישמיות הקשה שמלווה את ההיסטוריה הפולנית שנים רבות. טינה זאת קשה בהרבה מיחסם של יוצאי גרמניה לארצם. משלחות נוער שמבקרות בפולין מסיירות בעיקר במחנות ההשמדה ובמקומות שהיו בהם בעבר חיים יהודיים ואינם. בדרך כלל הן אינן יוצרות קשר עם האוכלוסייה הפולנית. כל זה בניגוד לנעשה בביקורים בגרמניה, שבהם תמיד קיים היסוד של מפגש אנושי, היכרות והידברות. היחס הזה מצדנו מעורר כעס ותסכול רב בקרב הפולנים.

זה שנים אחדות נעשים ניסיונות מצד הפולנים לשנות את המצב ולהגיע להידברות עם הישראלים. נחתם הסכם בין שרת החינוך שלנו לשלהם בדבר שיתוף פעולה, שאכן קרם עור וגידים בשנים האחרונות. הרוח החיה בבניית היחסים האלה היה השגור שלנו בפולין, פרופסור שבח וייס, שגם יזם ועודד את יצירת הקשרים בינינו לבין המכללה למורים בוורשה ובינינו לבין האוניברסיטה בפלונסק. במסגרת מאמצים אלה פעל ד"ר אתי זמרן בהתקשרותו עם ראשי המוסדות ובעקבות פעילותו זו נערך גם ביקורנו בין 11 ל-18 במאי 2003. אין ספק שבלי יזמתו, התעקשותו, עידודו ונכונותו להשתתף בהכנות ובמציאת המימון לא היה המבצע המוחבב הזה מצליח.

בשיחת הסיכום בינינו לבין עמיתינו הפולנים החלטנו כי כל צד יכתוב דיווח על הביקור. המילה "דיווח" קרה ומנוכרת לעומת התחושות של כל השותפים למסע, אשר מעידים על מפגש מדהים ומשמעותי לכל אחד מבחינה אישית.

לכן, אף על פי שאתרכז בעיקר בעובדות (כפי שראינו אותן, ד"ר דורון נידרלנד ואני, גנית עירון), לא אוכל להימנע מהנימה האישית. אנסה לסקור את הביקור על פי התכנית כפי שסוכמה בהתכתבויות דו-לשוניות רבות מאוד ביני לבין המורה המתאמת מטעם הפולנים, גבי אלז'ביטה הינק. נבדוק מה מומש ומה לא, מה שונה ומדוע.

קודם כול אשר למשתתפים: מצדנו השתתפו ד"ר אתי זמרן ואשתו אילנה, ששהו עמנו חלק מהזמן, ד"ר דורון נידרלנד, ראש החוג להיסטוריה וללימודי יהדות במכללה וראש המשלחת, אני, גנית עירון, מדריכה פדגוגית להיסטוריה ומרצה בחוג היודעת פולנית. כן השתתפו הסטודנטיות יערה גרוס, כרמית זכאי-יוסף, שרית כהן, לארה עוסמן ועופרי עקביא-עמית.

מצדס אירחו אותנו פרופסור ינובסקי, מנהל המכללה למורים בוורשה, סגניתו, גבי קוברסקי, גבי אלזביטה הינק, מורה לרוסית והמתאמת הארגונית - אשת הקשר שלנו (שאינה יודעת מילה באנגלית), גבי אלה סיביץ', המורה הבכירה לאנגלית והאחראית לתכנים ההיסטוריים של ההכנה והמצגות (היא אמרה לי שלמדה הרבה מאוד על השואה בעקבות ההכנה), גבי אנטה קפרון, מורה צעירה לאנגלית, מר פיל האחראי לנושא קורצ'אק, המלמד קורס חובה שנתי בנושא וגבי אוחוצקה-נוצון, המורה לפסיכולוגיה, שהכינה עם הסטודנטיות סקר על עמדות של הנוער הפולני בנושא השואה. לאורך כל הביקור ניכרו התיאום ביניהם ועבודת הצוות שהשקיעו בהכנתו. הם ערכו ישיבות תכופות גם בזמן שהותנו והתקשרו בערבים זה לזה.

ההכנה היסודית הזאת ניכרה בכול. ראשית, באשר לקבלת הפנים ולאירוח: הם עלו על כל הציפיות. הפולנים סידרו חדר פרטי לכל חבר וחברה במשלחת, מורים וסטודנטים כאחד. סוכם שהאירוח בבית מלון יהיה על חשבונם, ואילו האוכל וכל השאר עלינו. בפועל עמיתינו הפולנים לא נתנו לנו להוציא אגורה מכספנו. הם שילמו על האוכל במלון ועל הנסיעות בתחבורה הציבורית(!), סיפקו לנו בדרך כלל הסעה וליוו אותנו לכל מקום עד מאוחר בלילה שמא ניתקל בתגובה לא נעימה או שלא נסתדר... הם הזמינו אותנו לאופרה על חשבונם ולקחו אותנו לביקור בטירה מהמאה ה-14 ולמסעדה שלידה. הם יצאו מגדרם, וזה כמובן מחייב אותנו מאוד בביקור הגומלין.

עתה באשר לתכנית ולמימושה. לתכנית היו שני מוקדים רעיוניים-תוכניים: יאנוש קורצ'אק - משנתו ואישיותו; השואה ולקחיה האוניברסליים והלאומיים. דרך מותו של קורצ'אק מקשרת בין הנושאים וגם בינינו לבינם בהיות כולנו נציגים של מוסדות להכשרת עובדי הוראה.

ביקורנו החל ב-11 במאי 2003, ומעתה אתאר את מעשינו בכל אחד מהימים.

יום א' 11.5

קבלת הפנים בשדה התעופה בבוקר הייתה לבבית, אך עדיין מאופקת. נוסף על פרופסור ינובסקי והמורים של המכללה הופיע גם השגריר שלנו, פרופסור שבח וייס.

אחר-הצהריים יצאנו לביקור בבית הקברות היהודי של ורשה. חשתי התרגשות כאשר המורה הפולני, מר פיל, חבש כיפה לראשו בכניסה למקום. הרגשתי שהוא מכבד אותנו ואת מנהגי דתנו. הצטרפו אלינו גם גבי קוברסקי, סגנית מנהל המכללה, ובעלה, ששימש שגריר פולין בוותיקן כשמונה שנים, ושהוא יו"ר אגודת יאנוש קורצ'אק בפולין. הוא התעניין בשלומה של הגבי מרים עקביא ובשלום בתה עופרי, שהייתה אתנו במשלחת. גבי עקביא, סופרת בשפה העברית והפולנית, ידועה בפולין

מאוד, מאחר שהיא חברה באגודת יאנוש קורצ'אק ופעילה למען הידידות בין שני העמים. החילונו להבין קצת יותר מדוע דווקא המכללה הזאת בחרה ליצור קשר איתנו.

הסיוור בבית הקברות היה מרגש מאוד. האיש שמנהל את המקום הוא אדם צעיר שהתקרב לדת, ובעצם החליט כי הוא בוחר בחלק היהודי של זהותו, כי אביו פולני ואמו יהודייה. הוא הוסיף לשמו הפולני, פשמיסלב, את השם ישראל ובחר בשם משפחת אמו - שפילמן. הסתבר בשיחה ששפילמן, שעל סיפור חייו מבוססת הדמות מהסרט "הפסנתרן" של רומן פולנסקי, היה האח של סבו.

הידע הרב שהוא הפגין על הקברים של האישים הידועים, ועל בית הקברות בכלל, היה מרשים. קבורים שם מאתיים וחמישים אלף מיהודי ורשה לדורותיהם, ובכלל זה קברי אחים מתקופת הגטו.

בית הקברות הזה הינו מקום פעיל, והיהודים המעטים שחיים עדיין בורשה ומתים בה, נקברים שם (על פי הנתונים של הסוכנות היהודית חיים בפולין כולה כחמישה עשר אלף יהודים). ביקורנו בעיר העתיקה של ורשה נקטע עקב גשם שוטף.

יום ב', 12.5: יום טרבלינקה

החששות לקראת היום הזה היו רבים, גם מהעומס הרגשי שלנו, גם מהטקס - כיצד ייראה, כי כמעט שלא הספקנו לתרגלו בארץ, וגם מיחסי הגומלין עם המרצים והסטודנטים הפולנים. התברר שמארחינו צירפו לנסיעה כמה עשרות של סטודנטים מהמכללה שלהם.

בנסיעה באוטובוס ישבנו בהייררכייה מגבילה: פרופסור ינובסקי עם די"ר נידרלנד ואני עם גבי הינק, וחלק מהזמן גם ליד מורה צעירה לאנגלית, גבי אנטה קפרון.

קבוצת הסטודנטיות שלנו ישבה לחוד והכינה את הטקס. הרגשתי אי נוחות מההתבודדות הלאומית, והסברתי אותה למארחינו. כשראיתי שהחזרה לקראת הטקס הסתיימה, ביקשתי מהסטודנטיות שלנו לגשת למארחים הפולנים ולפתוח בשיחות. בהתחלה זה נראה להם מאולץ, אך מהר נוצרו קשרים, במיוחד עם סטודנטית פולנייה בשם סוזנה, שסיפרה כי סבה זכה באות חסיד אומות העולם. היא סייעה לנו מאוד לצלם בטרבלינקה, כשהיינו עסוקים בטקס. יש לציין שרק אחדים מהסטודנטים הפולנים ידעו אנגלית, אך גם אלה שלא ידעו יצרו עמנו קשרים אמיצים בעזרת חבריהם. פרופי ינובסקי סיפר לדי"ר דורון נידרלנד על אביו שנרצח בידי הנאצים במרד הפולני בוורשה (1944) ואין איש יודע מהו מקום קבורתו. דורון שיכנע אותו לספר את הסיפור לקהל בהרצאתו המתוכננת ליום חמישי.

הביקור בטרבלינקה היה רב משמעות, בין השאר משום שפגשנו במנהל האתר, אדוארד קופובקה (Kopowka), איש פולני צעיר, אשר מקדיש את חייו למחקר על

האתר ולחקר חיי היהודים בעיירות הסביבה. הוא עבר השתלמות ב"יד ושם" בשפה הפולנית, כי אינו דובר שפות אחרות. רכשתי את שני הספרים פרי עטו על טרבלינקה ועל יהודי שדלץ.

קופובקה הבהיר לנו עד כמה הפעילות שלנו יוצאת דופן וחלוצית: "לטרבלינקה באות קבוצות נוער יהודיות ופולניות, וכל אחת מתעניינת רק בסיפור שלה. אנחנו נשמע יחדיו את שני הסיפורים ונהיה בשני האתרים: במחנה ההשמדה, שבו נרצחו שמונה מאות אלף בני אדם, רובם המכריע יהודים, ובמחנה העבודה, שבו הועבדו בפרך שבויי מלחמה סובייטיים ואיכרים פולניים, אשר מתו בהמוניהם בגלל עבודת פרך, תנאי מחייה בלתי אנושיים, מחלות ועונשים אכזריים". דבריו אלה הותירו בנו רושם רב. גם פרופסור ינובסקי וגם אנחנו, המרצים והסטודנטים האחרים, שוחחנו על המסר שלו לא פעם לאורך השבוע הזה.

את הטקס עצמו ניהלתי אני בשתי השפות, עברית ופולנית. עזרה בכך גבי מרים עקביא, שתרגמה לפולנית את השיר "כפל" של יהודה גור ארית. השיר הושר בפי הסטודנטיות שלנו. אני קראתי את השיר בפולנית, והסברתי מי היא חנה סנש. גם את שירה של סנש "אלי, אלי" שרה המשלחת שלנו. ההסברים ניתנו כדי לשפת גם את מארחינו במתרחש.

ד"ר דורון נידרלנד שר בניגון החזנות המסורתית את הפרק מתהילים "ממעמקים קראתיך ה'" ואת התפילה "אל מלא רחמים". הטקס מצולם ומתועד כולו. היה לנו חשוב מאוד שגם לארה עוסמן, הסטודנטית הערבייה במשלחת, תקבל תפקיד משמעותי במעמד הזה וגם באירועים האחרים. הסטודנטיות היהודיות הפליאו בשירתן, ולארה התגלתה כצלמת מוכשרת ביותר בצילומי הווידאו וגם השתתפה בהדלקת נרות הזיכרון ובהנחת הזרים שהביאו הפולנים.

המארחים שלנו דאגו שנפיג את קשיי הביקור בפעילות נעימה, אך גילו רגישות רבה בכך שהקפידו שהיא לא תתרחש מיד לאחר הביקור. לכן נסענו כמה שעות ומרחק רב למסעדה לתיירים המצויה בטירה של אצילים פולניים מהמאה ה-14 בעיר פולטוסק (Pultusk). הביקור והסעודה האריכו עוד יותר את היום העמוס והקשה, וחזרנו לוארשה בסביבות השעה 21:00. לכן ויתרנו על הצפייה המשותפת בסרט של ואידה על קורצ'אק. לא התקשינו לוותר על הצפייה בסרט, בעיקר משום שכל אחת מהקבוצות צפתה בו כבר קודם לכן, בשלב ההכנות. בשיחה בזמן הנסיעה התחוור לנו יותר מה שחשנו כבר במרומז מחילופי המכתבים בשלב ההכנה בארץ: דעתם של הפולנים לא הייתה נוחה מהדגש הרב ששמנו על ביקור באתרים ודיון בנושאים הכבדים והטעונים הקשורים לשואה. הם היו מעדיפים שלא נדגיש יתר על המידה את היות פולין מעוז של אנטישמיות בין שתי מלחמות העולם והמקום שבו הוקמו רוב מחנות ההשמדה. הם שאלו: "מדוע לא תכניסו נושאים תיירותיים רבים יותר בביקור בפולין, מדוע חלקם כה מועט? מדוע אינכם מוכנים להתגמש ולטייל או לבצע פעילות תיירותית בשבת? מדוע לא תוותרו על

שמירתה פעם אחת, כשאתם בחו"ל? מדוע לא תכירו את פולין של היום? "המורה לאנגלית, גבי סיביץ' (Ela Siewicz), ניסתה גם לשכנע אותי בהזדמנות אחרת שפולין לא הייתה אנטישמית יותר משאר ארצות אירופה. על פי לימודי המקיפים בנושא אין היא צודקת בעליל, לצערי. הסברתי לה את דעתי ומהם המקורות של ידיעותיי. בשיחתי עם גבי אלז'ביטה הינק, המנוסה מאוד בארגון חילופי סטודנטים עם ברית המועצות ועם איטליה, הבהרתי לה שמבחינת השקפתנו החינוכית ומבחינת דעת הקהל בארץ פולין אינה עוד ארץ תיירות (מה אומר לה עוד? שיש לי מכרים יוצאי פולין שאינם מוכנים לדרך על אדמתה ושאומרים לילדיהם ולנכדיהם הנוסעים לשם "קחו את כל האוכל אתכם מהארץ כדי שלא תעשירו את הפולנים"? מובן שלא אמרתי לה זאת). ברור לי מאוד רצונם של הפולנים להציג לפנינו את יפי ארצם, שאכן התפתחה והשתקמה להפליא מאז ביקורי האחרון לפני חמש שנים, אך בעינינו הפך הקשה קודם לכן הנעים. על כן ההיכרות והלימוד על פניה האחרות של פולין חייב להידחות לביקור הגומלין שלהם בארץ או לביקורים הבאים שלנו. ברור שלא נוכל לוותר לעולם על העיסוק במשמעות הקשה של ההיסטוריה היהודית בפולין.

יום ג', 13.5

הביקור בחוצות העיר העתיקה של ורשה בהזדמנות של אחת הסטודנטיות הושלם ביום הזה, כי נקטע ביום א' עקב הגשם.

התעכבנו במיוחד בביקור המרשים בבית היתומים הפולני שניהל יאנוש קורצ'אק. המנהלת של המקום סיפרה לנו בפרוטרוט על ההיסטוריה של הבית, גם בעזרת תערוכת תמונות היסטוריות המוצגת דרך קבע לכל אורך הקירות במסדרונות. היא תיארה את העבודה הנעשית שם היום עם ילדים ממשפחות מצוקה והסבירה את הקשר של כל זה לתפיסותיו של קורצ'אק. התעכבנו שם יותר מן המתוכנן, אך כולנו גילינו התעניינות רבה, במיוחד מפני ששלוש מבין הסטודנטיות שלנו מתמחות בחינוך מיוחד. הביקור בתערוכה של קורצ'אק במוזאון העיר ורשה היה קצר, כי ההסברים למוצגים ולתמונות היו רק בפולנית. מיותר לציין שלא אנחנו קנינו את הכרטיסים...

אחר הצהריים נערך סיור במכללה שלהם והתקיים טקס הפתיחה הרשמית. אז התחלנו גם את החלק האקדמי. בדיונים האקדמיים והחינוכיים השתתפו גם השגריר שלנו, פרופסור שבח וייס, נציגת משרד החינוך הפולני, גבי סוחאל, דייר אתי זמרן ורעייתו. לפני שהבנתי מה קורה העבירה לי הגברת סוחאל ממשרד החינוך הפולני פתק ובו הפרטים שלה וכתובת דוא"ל כדי שנוכל להתכתב על המשך שיתוף הפעולה...

בארץ התלבטנו אם מוצדק שזמן כה רב בעינינו (כאמור לעיל, בניגוד גמור לתפיסתם של הפולנים...) מוקדש לסיורים למיניהם, ועוד בהתחלה. היה ברור לי שיש לכך

חשיבות רבה. הרי לא באנו רק לקונגרס אקדמי. באנו ליצור קשרים אנושיים, ואכן הסיורים המשותפים והשיחות שנקשרו במהלכם יצרו דינמיקה בין-אישית מצוינת, והיא עזרה אחר כך בניהול הדיונים.

הפרזנטציות של הסטודנטיות הפולניות על קורצ'אק היו בחלקן טובות מבחינת האנגלית, אך מייגעות מבחינת הגשתן: הן עמדו בזוגות וקראו פסקה-פסקה, פעם בפולנית ופעם באנגלית, כדי שגם אלה שאינם יודעים את השפה ישתתפו. יש לציין את רמת ההכנה הגבוהה של הסטודנטיות שלהם, כל זה בזכות העבודה המאומצת של צוות המורים.

היו שתי מצגות על תקליטורים שחולקו לכל חברי המשלחת שלנו במתנה אישית, ועותק נוסף נמסר כמובן למרכזייה הפדגוגית של המכללה שלנו. ריגשה אותנו מאוד העובדה שהפולניות לא היססו לשלב במצגות שלהן קטעי סרטים קשים מגטו ורשה וממחנות ההשמדה.

הפרזנטציה של שרית כהן על השפעתו של קורצ'אק על הפדגוגיה בארץ ישראל הייתה טובה מאוד מבחינת תוכנה.

יום ד', 14.5

עוד בארץ היה ברור לי שאין צורך שארצה שלוש הרצאות, וכדאי כמו תמיד לגוון את זרכי ההוראה. היה חשוב לי ליצור יחסי גומלין לימודיים בין האורחים למארחים. מכיוון שראיתי את הקושי של הקהל הפולני להבין אנגלית, החלטתי לתרגם לפולנית את המסמך שהיה בדעתי לנתח בעבודה בקבוצות. זהו נספח מספר באנגלית על קורצ'אק, שמביא סעיפים אחדים ממגילת זכויות הילד של האו"ם מ-1989 וליד כל סעיף מצטט משפטים של קורצ'אק שהשפיעו על מחברי המגילה. חילקנו את הסטודנטים הפולנים שבאולם לחמש קבוצות, וכל קבוצה ניהל נציג (או נציגה) שלנו. ביקשנו מכל אחד לקרוא לעצמו את הטקסט ולבחור שניים-שלושה משפטים שהיה רוצה להתייחס אליהם מתוך הסכמה או מתוך ביקורת. ביקשתי גם לדעת מה היו מוסיפים למסמך. הדיונים היו ערים מאוד. הסטודנטים הפולנים שלא ידעו אנגלית נעזרו בתרגום, בחבריהם, במורה לאנגלית שהזמנתי לשיעור ובי. גם בסיכום במליאה עלו רעיונות מעניינים. זו הייתה הפעם האחת והיחידה בכל המפגשים שעלה נושא פוליטי טעון: אחת הסטודנטיות הפולניות אמרה בהמשך לדברי קורצ'אק שיש לילד זכות למחות על עוולות שחווה, ושגם לילדים הפלשתינאים בעזה יש זכות למחות על העוול שנעשה להם תחת הכיבוש הישראלי.

הכול מתועד בסרט הוידאו, שאת רובו צילמו לארה ושרית.

כאן יש לציין שהמארחים הפולנים דאגו לשתף כמה שיותר סטודנטים שלהם באירועים. מספר התלמידים במכללה שלהם אינו עולה על כמה מאות, וכך רוב

הסטודנטים פגשו בנו, כי כיתות שלמות הוכנסו לאולם הדיונים באמצע השיעורים הסדירים או בסופם.

הפרזנטציות של הסטודנטיות שלנו, יערה וכרמית, היו בעלות אופי חווייתי: הן המחזו שני סיפורים קצרים של קורציאק. הוכח שוב עד כמה הלימוד החווייתי מושך ומעניין. הפרזנטציה של לארה על המשמעות האוניברסלית של קורציאק בעיניה הייתה בהירה, מתומצתת וטובה.

בהפסקת הצהריים ליווה אותנו אחד מחברי הצוות המכין, אכל אתנו והיה אמור לחכות לנו עד שנתארגן לפעילות אחר הצהריים. ביום ג' הסתובב המלווה מר פיל ברחוב, והדבר לא היה לרוחנו. ביום ד' דאגנו לפנות לו את אחד החדרים של הסטודנטיות (כאמור, בניגוד למצופה היה חדר אישי לכל אחד מאתנו, כולל הסטודנטיות...)

אחר הצהריים ארגנו לנו המארחים ביקור במתנ"ס מקומי בשכונת ז'וליבוז'. פועלת שם זה חמש עשרה שנים מקהלה מקומית, המופיעה בכל העולם וזוכה בפרסים רבים. הבנות והנשים שבמקהלה שרות בכמה שפות, ביניהן גם סינית ו... עברית. הן שרו לנו את "ירושלים של זהב" בתרגום לפולנית ואת "לו יהי" בעברית. המפגש היה מרגש ביותר.

מכיוון שסיימנו את היום בשעה 18:30, מוקדם יחסית לימים האחרים, יצאנו ליהנות כתיירים. ביקרנו בשני מרכזי קניות ענקיים וחדשים של ורשה. הסטודנטיות הפולניות נסעו אתנו ושהו במחיצתנו עד עשר בלילה. הן לא נתנו לנו לחזור בכוחות עצמנו. הן טענו שאם מישהו ייטפל אלינו, לא יצא איש להגנתנו. למזלנו אביה של אחת מהן בא ברכבו ולקח אותן הביתה בסביבות אחת עשרה. הודיתי לו מקרב לב.

יום ה' 15.5

ביום הזה התחלנו בהרצאות הממושכות (שעה וחצי), והיה ברור לנו כי הדבר קשה בגלל האנגלית. לימדנו בשפה שאינה שלנו (לי זאת הייתה ההתנסות הראשונה של הוראה בשפה אחרת. עד כה לימדתי אך ורק בעברית). בדיעבד זה היה גם קצת מוזר שבאתי ללמד את הפולנים את ההיסטוריה שלהם ועוד באנגלית. למען האמת, כשהתכתבנו בנוגע לתכנון הביקור, הייתי בטוחה שאת ההרצאה על ההיסטוריה הפולנית הם ייקחו על עצמם. הם שמחו לתת לי את "הכבוד", ולא ברור לי כל כך מדוע. אולי משום שאנחנו הצענו אותו. זה עוד אחד הדברים שלא הצלחתי להבין עד הסוף באין ספור מכתבים. התברר לנו שאין להם מורים להיסטוריה במכללה, וזה מפליא במדינה שבה בכל אולם ובכל כיתה תלויים סמל המדינה ודגלה. אולי סברו שחשוב לנו להציג את נקודת הראות שלנו על ההיסטוריה שלהם. בכל זאת הם גם חששו מכך, כי בהתכתבות בינינו המליצו לי על ספרו של

נורמן דיוויס, שהוא פרו-פולני. למען האמת, גם לפני המלצתם השתמשתי רבות בספר הזה. מכיוון שאכן נראה לי משונה להרצות על הנושא בפני הפולנים, החלטתי שהרצאתי תשלב מראש גם את הקשר להיסטוריה היהודית. במהלך ההרצאה שלי, כאשר מתוך כוונה להעיר את השומעים שאלתי מדי פעם על פרטים שונים, גיליתי להפתעתי שהרבה דברים אינם ידועים, וזה היה מביך. בעקבות זאת החלתי פרופסור ינובסקי שבשנה הבאה כבר ילמדו במכללה שלהם היסטוריה של פולין... ההרצאה השנייה שלי על יהודי פולין הייתה במקומה, אם כי התעורר במשלחת שלנו ויכוח על האופן שבו הצגתי את יוליאן טובים ואת יאנוש קורצ'אק. טענתי שהם חשו יהודים בגלל האנטישמיות הפולנית ולא מבחירה אישית, כי מטרותם בהיותם יוצרים בשפה הפולנית הייתה התבוללות.

במיוחד בעינייה של שרית כהן זה נראה כפגיעה בתפיסתה כלפי הזהות היהודית הנובעת מבחירה פנימית ולא מאילוצים חיצוניים. חשוב היה להציג את נקודת ראותה בסוגיה, ואכן עיבדנו זאת בשיחת לילה, דורון, שרית, יערה גרוס ואנוכי. למחרת היא דנה בכך בפורום הלימוד המשותף של כל הקבוצה הפולנית-ישראלית. באותו היום נערכה ההרצאה של דייר נידרלנד על שואת יהודי פולין, שהייתה מעניינת מאוד. הוא הסביר, בין השאר, מדוע נבחרה דווקא פולין לגיא ההריגה של מחנות ההשמדה ומהו ייחודה של השואה.

המארחים הפולנים חששו ממה שאנו עלולים לומר, ולכן הכין פרופסור ינובסקי הרצאה על תקופת המלחמה מנקודת ראות פולנית. הוא הציג את הסבל הפולני בזמן מלחמת העולם השנייה על ידי סקירה היסטורית וגם בסיפור אישי: אביו נהרג בעקבות המרד הפולני בוורשה (1944). ההרצאה שילבה היבטים היסטוריים ואישיים-ביוגרפיים, הייתה מעניינת מאוד והציגה גישה ביקורתית למרד הפולני, שלא הייתה מוכרת לנו מהספרות העברית והאנגלית.

רושם מיוחד הותיר בנו גם מר סליבצ'ינסקי, יו"ר ארגון חסידי אומות העולם בפולין. הוא העניק לנו ספרים באנגלית על הפולנים חסידי אומות העולם וגם סיפר שהוא מבקר בארץ. הבטחנו לשלוח לו מכתב הזמנה, כדי שיבקר במכללה וירצה על נושא זה. זאת אכן כבר קיימנו.

המארחים שלנו קנו לנו בתיאום אתנו כרטיסים לאופרה "נבוקו" של ורדי לאותו הערב. זה היה מדהים, גם הרעיון, גם משכן האופרה הגדול והמפואר וגם הביצוע שכלל הרבה קטעים מקהלתיים ותזמורתיים, המושכים את העין והלב.

בגלל האופרה ויתרנו על הצפייה בסרט "על קצה האמונה". התברר גם שאין עדיין עותק פולני של הסרט. זה מוזר ומלמד דבר מה על פולין. זהו סרט של במאי פולני, יורק בוגייביץ', עם שחקנים אמריקאים, ועל כן דובר אנגלית. הסרט עוסק בסוגיית הצלת ילד יהודי והתייחסות של הסביבה לכך. קצת בעייתית... האמת שהמארחים שלנו חששו מאוד מההיבטים הטעונים שבהרצאותינו, ומזה שסטודנט או סטודנטית

שלהם יאמרו דברים הסותרים את הצגת התמונה מצדנו. אני הייתי שמחה, לו זה היה קורה. הם לא כל כך העזו לשאול או לדבר, גם כשהבטחתי תרגום מפולנית. סגנית מנהל בית הספר נישקה אותי בתום הרצאותיי, כי שמחה שהכול עבר בשלום... הדיונים על האנטישמיות בפולין בין שתי מלחמות עולם ועל השואה הילכו עליהם אימים.

יום ו', 16.5

היום הזה התחיל בכך שהסטודנטיות הפולניות הציגו משאל דעת קהל מעניין ביותר שערכו בהדרכת המרצה שלהם לפסיכולוגיה, גבי' אוחוצקה-נוצון. הם ערכו אותו על דרך ההשוואה במוסד שלהם ובכמה מוסדות חינוך אחרים: יסודיים, על-יסודיים ומוסדות להשכלה גבוהה. נבדקו מידת ההתעניינות והידע בנושא השואה והמודעות אליו. מי שמתעניין בנושא יכול לקבל עותק של השאלונים שלהם, כי הם תורגמו לאנגלית.

הפרזנטציה של עופרי עקביא-עמית על הבעיות שהדור השני לשואה מתמודד אתן מתוך ההתנסות האישית שלה עוררה קשב רב, התעניינות ואמפתיה. הקהל עקב בנשימה עצורה אחר העדות האישית של עופרי ואחר ההשוואות אל מודלים פסיכולוגיים כלליים. המצגת של יערה גרוס על גורלו של סבה, שניצל במסע ברחבי העולם דרך פולין, ליטא, רוסיה-ולדיבוסטוק, יפן, סין, מצרים וארץ ישראל, הייתה אף היא מרתקת. יערה שילבה בדבריה נימה הומוריסטית, שהקלה על ההתמודדות עם הנושאים הקשים.

את הדיון האחרון ניהל ד"ר נידרלנד. הוא עסק בלקחי השואה האוניברסליים והלאומיים, על בסיס המאמר של א"ב יהושע, הרואה בשואה מעין "צומת ענקי" שממנו אנשים שונים מגיעים להבנות ומסקנות שונות ומנוגדות.

המאמר נלמד בפגישות ההכנה, והדברים היוו מעין סיכום מאיר עיניים.

בסוף המפגשים הלימודיים הוזמנו אנו, צוות המנהלים והמורים, לפגישת עבודה מסכמת מטעם מארחינו ולתכנון ביקור הגומלין. הצוות הפולני טען שעליהם להודיע עוד באותו היום למשרד החינוך הפולני על האופי של המשך שיתוף הפעולה בינינו.

בפגישה הוחלט:

א) בסיס האירוח זהה, לאמור הנסיעה לארץ על חשבונם, וכל האירוח עלינו.

ב) הביקור יתקיים בתחילת מאי 2005.

ג) הנושאים שהוצעו: נושא מרכזי: מפגש בין תרבויות לעיצוב חברה דמוקרטית. המטרה: חינוך לדמוקרטיה, לסובלנות ולפלורליזם.

פרופסור ינובסקי הציע להרצות על יחס הפולנים ליהודים ולמיעוטים אחרים אחרי 1945, וגם על המעבר של פולין מהקומוניזם לדמוקרטיה.

ד"ר אתי זמרון הציע הרצאה על בית הספר הפתוח כביטוי מעשי לרעיונותיו של קורצ'אק.

מצד המארחים ביקשה גבי קוברסקי, סגנית המנהל, שנציג את שיטות הכשרת הגננות והמורים אצלנו, כלומר את העבודה המעשית.

כמו כן הודגש הצורך בזמן פנוי למפגשים חברתיים של הסטודנטים. זה יכול להיות סביב נושאים אומנותיים בערבים, כמו שירים וריקודים ישראלים.

התלבטנו באשר לדרך התייעוד של המפגשים, והוחלט שבשלב הראשון כל צד יתאר את המסע וידווח עליו. הדו"ח יכלול יומן מסע ורפלקציות ראשוניות.

בכך לא תמו מפגשינו עם מארחינו: בליל שבת אירחנו קבוצה של עשר סטודנטיות פולניות שביקשו להשתתף בקבלת שבת. הן גילו עניין רב מאוד בטקס המסורתי שניהל ד"ר דורון נידרלנד. הן שאלו שאלות רבות על הקידוש, על המאכלים היהודיים, על השבת וכדומה. הן הודו לנו על שאפשרנו להן לחוות אירוע הקשור למסורת היהודית ולדת היהודית.

לטענתן הארוחות המסורתיות, שבהן כל המשפחה יושבת ליד השולחן יחדיו, הולכות ומתמעטות בחברה הפולנית. יש לציין שבמסעדה של המלון לא רצו לקבל מאתנו כספים בעבור האירוח הזה.

בשבת נהנו כמה מהסטודנטיות מיום חופשי, והאחרים יצאו לטיול בפארק לאזנקי היפהפה, הקרוב למלון. לפרידה מאתנו הגיעו לנמל התעופה של ורשה: השגריר הישראלי, כל הצוות של המורים וכמה מהסטודנטיות. הפרידה הייתה נרגשת ביותר.

עליי לציין שכל המעורבים בדבר ובעיקר הממונים על המפגש, כלומר שגריר ישראל בפולין, פרופסור שבח וייס, פרופסור ינובסקי וד"ר אתי זמרון, הביעו את שביעות רצונם הרבה מהצלחת הביקור.

כעת אנו מצפים לביקור הגומלין.